

Geliş Tarihi : 15.01.2017
Kabul Tarihi: 26.07.2017

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XVII/34 (2017-Bahar/Spring), ss. 69-95.

TEVFİK PAŞA HÜKÜMETİ'NİN ANADOLU İLE UZLAŞMA ARAYIŞI VE BİLECİK BULUŞMASININ BASINDAKİ YANSIMALARI (1920)

Hasan TÜRKER *

Öz

1920 Yazında Sevr Antlaşması'nı Osmanlı Hükümeti'ne imzalatmayı başaran İtilaf Devletleri, antlaşmanın Ankara Hükümeti'nce de kabulünün sağlanmasını istiyorlardı. Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin Anadolu üzerinde yürüttüğü sertlik yanlısı politikadan bir sonuç alamadığı görülmüş, üstelik Yunan Ordusu'nun Anadolu'daki ilerleyişi de milliyetçilere durdurulmuştu. Bu durumda İtilaf Devletleri, antlaşmayı Anadolu'daki milliyetçilere de kabul ettirebilmek için yeni bir arayışa yöneldiler. Padişah Vahdettin üzerinde baskı kurarak Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin istifasını, yerine Tevfik Paşa Hükümeti'nin kurulmasını sağladılar. İstanbul- Anadolu uzlaşmasını sağlamak amacıyla iş başına getirilen Tevfik Paşa Hükümeti, 3 Aralık 1920'de, Ahmet İzzet Paşa başkanlığında kurulan bir heyeti Anadolu'ya gönderdi. Heyet 5 Aralık'ta Bilecik'te Ankara Heyeti ile bir araya geldi. Mustafa Kemal'in ustaca yaptığı bir manevra ile heyet Ankara'ya götürüldü ve alıkondu. Böylece İstanbul'un Anadolu ile uzlaşma çabası daha baştan başarısız kılındı. Heyet Ankara'da iken Ankara basını, Mustafa Kemal'in düşünceleri doğrultusunda yayın yaparken, İstanbul basını gerçeği yansıtmayan söylentilere dayalı haberler verdi. Heyet, Londra Konferansı günlerinde sessiz sedasız İstanbul'a geri döndü.

Anahtar kelimeler: Mustafa Kemal Paşa, Tevfik Paşa, Anadolu Heyeti, İstanbul, Ankara.

TEVFİK PASHA GOVERNMENT'S RECONCILIATION QUENTS WITH ANATOLIA AND REFLECTIONS OF BİLECİK MEETING ON PRESS (1920)

Abstract

Allied powers who had succeeded in getting Treaty of Sevres signed to Ottoman Government in the summer of 1920 demanded that acceptance of the treaty by Ankara government be procured, as well. It had been seen that Damat Ferit Pasha government had not obtained any result from rigoristic policy which had been conducted over Anatolia by Damat Ferit Pasha government and, furthermore, gaining ground of Greek Army across Anatolia had been stopped by nationalists. In this case, Allied Powers turned towards a new quest in

* Yrd. Doç.Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, (hturker@deu.edu.tr).

order to be able to get the treaty accepted to the nationalists, too. By putting the pressure on Sultan Vahdettin (Mehmed VI), Allied Powers procured the resignation of Damat Ferit Pasha government and, instead, that Tefvik Pasha government be formed. Put into power in order to compromise Istanbul-Anatolia reconciliation, Tefvik Pasha Government sent a committee which had been established under the chairmanship of Ahmet İzzet Pasha to Anatolia on 3rd December, 1920. The committee met with Ankara committee on 5th December in Bilecik. Through a manoeuvre by Mustafa Kemal Pasha, the committee was taken to Ankara and detained. Thus, reconciliation effort of İstanbul with Anatolia was made unsuccessful from the very beginning. When the committee was in Ankara, while Ankara press was making news in line with Mustafa Kemal's thoughts, İstanbul press was giving rumour-based news which did not reflect the truth. The committee returned in a quiet and retiring way to İstanbul during the days of London Conference.

Keywords: *Mustafa Kemal Pasha, Tefvik Pasha, Anatolian Committee, İstanbul, Ankara.*

Giriş

Koşulları San Remo'da belirlenen barış antlaşmasını Osmanlı Hükümeti'ne zorla kabul ettirmek için İtilaf Devletleri Yunanistan'ı görevlendirmişler ve Yunan Orduları 22 Haziran 1920'de ileri harekate başlayarak Alaşehir, Akhisar üzerinden Balıkesir ve Afyon'a doğru ilerlemişlerdi. Bu koşullar altında 17 Temmuz'da Paris'te Osmanlı Hükümeti İçişleri Bakanı Reşit Bey'e tebliğ edilen anlaşma hükümlerinin,¹ Vükela ve ayandan, rical-i ilmiye ve askeriyeden oluşan şuray-ı saltanat kararıyla kabul edilmesine karar verildi.² "Antlaşmaya doğru kabinede esaslı değişiklikler yapmak isteyen Damat Ferit Paşa Hükümeti 30 Temmuz 1920'de istifasını verdi. Ertesi günü de son Damat Ferit Paşa Hükümeti kuruldu. Nihayet, Paris'e giden Osmanlı delegeleri 10 Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması'nı imzaladılar."³ "Sevr Antlaşması'nın uygulanabilirliği antlaşmaya taraf parlamentolarca onaylanmasına bağlı idi. Ancak ortada Osmanlı Parlamentosu yoktu."⁴ Büyük Millet Meclisi ise antlaşmaya karşı tutumunu daha baştan aldığı kararlarla belli etti. 19 Ağustos 1920 tarihinde Sevr Antlaşmasının imzalanmasına karar ve oy verenlerle antlaşmaya imza atanların hıyanet-i vataniye ile suçlanmasına ve haklarında gıyabi hüküm verilmesi ve isimlerinin her yerde lanetle anılmasını kararlaştırdı.⁵ İlerleyen günlerde Kazım Karabekir komutasındaki Büyük Millet Meclisi orduları, Doğu Cephesi'nde Ermenilere karşı büyük bir askeri başarı

- 1 İzzet Öztoprak, *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)* Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Ankara 1981, s.197.
- 2 İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Sadr-ı Azamlar*, İstanbul, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982, s.1732.
- 3 Metin Ayışığı, *Mareşal Ahmet İzzet Paşa (Askeri ve Siyasi Hayatı)*, TTK Basımevi Ankara, 1997, s. 220.
- 4 Oğuz Aytepe, "Millî Mücadele'de Bilecik Görüşmesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 33-34, Mayıs-Kasım 2004, s.24.
- 5 Tefvik Bıyıklıoğlu, "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Hukuki Statüsü ve İhtilali Karakteri", *Belleten*, XXIV/96 (1960), s. 665.

elde ederek, Sevr Antlaşması'nın 4. maddesini etkisiz hale getirirken⁶, Kuva-yı Milliye birliklerince de Güney'de Fransız, Batı Anadolu'da ise Yunan ilerleyişi durduruldu.

Anadolu'daki milli direnişin gün geçtikçe güçlendiği, Anadolu üzerine yapılan askeri hareketin işe yaramadığı görülüyordu. Bu durum karşısında İstanbul'daki İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri Sevr barışının hayata geçirilebilmesi için diplomatik yolların denenmesi amacıyla "bir Osmanlı heyetinin Anadolu'ya gönderilmesi gerektiğini kendi hükümetlerine bildirdiler ve bu konunun Osmanlılara öğütlenmesini istediler. Bu istek onların hükümetlerince olumlu karşılandı. Ağustos ve Eylül ayları yazışmalarla geçti. Sonunda bu konu İstanbul Hükümeti'nde tartışıldığı zaman anlaşmazlıklar çıktı. Damat Ferit Paşa, ulusalçular üzerine kuvvet gönderilmesini ve onlarla pazarlığa girilmemesini istemiş, hükümetin çoğunluğu ise harekât-ı milliyenin yine nasihatle durdurulmaya çalışılması düşüncesinden yana olmuştur."⁷

Ekim ayı başında Hakimiyet-i Milliye'de yer alan bir yazıdan Ankara'nın da bu gelişmeleri yakından takip ettiği anlaşılıyordu. "Son zamanlarda İstanbul yeni ve kuvvetli bir cereyana sahne olmaktadır. Damat Ferit mahfilinde şimdiye kadar Anadolu'ya taht-ı hükümüne almak için sarf edilmiş olan mesainin verdiği neticeden dolayı bu hususta ümitsizlik ve yeis (umutsuzluk) hüküm sürmektedir. En çok ümitlerle beklenen Yunan hareketinin vasıl(vardığı) olduğu netice Anadolu harekâtını kirabilmekten çok uzak olduğu gibi son zamanlarda Yunan ordusunun daha fazla iş görebilmesi ihtimalleri de ümitsizliğe karışmıştır." Yazının devamında asıl düşmanın Sevr Antlaşması olduğuna vurgu yapılarak, İstanbul Hükümeti'ne Sevr Antlaşması'nı reddetmesi ve Anadolu hareketine katılması çağrısında bulunuluyordu.⁸

İtilaf Devletleri Yüksek Komiserleri, 11 Ekim'de Padişahla yaptıkları gizli bir görüşmede Anadolu'ya bir heyet gönderilmesini tavsiye ettiler. Fransa Yüksek Komiseri, Damat Ferit Paşa'nın değiştirilmesini istedi.⁹ 17 Ekim'de bir kez daha Amerika Birleşik Devletleri temsilcisi de yanlarında olduğu halde saraya gittiler. Padişah tarafından kabul edilen Yüksek Komiserler adına konuşan İngiltere Yüksek Komiseri, Anadolu ile anlaşabilecek bir hükümet kurulmasını istediklerini padişaha bildirdi. Aynı gün Damat Ferit Paşa istifa etti.¹⁰ Damat Ferit Paşa'nın istifası Dahiliye Nazırı Vekili Reşit Mümtaz Paşa tarafından kamuoyuna, Damat Ferit Paşa'nın bozulan sağlığından dolayı

6 Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış politika II*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986, s.99.

7 Öztoprak, a.g.e., ss. 234-235. Ayrıca bkz. Tansel, a.g.e., ss.183-184.

8 Hakimiyet-i Milliye, "İstanbul Anadolu ile İtilaf İstiyor", 5 Teşrin-i Evvel 1920.

9 Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)*, C.2, Nisan-Aralık 1920, TTK Basım Evi Ankara, 2000, ss.352-353.

10 Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya III.C*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1978, s. 185. Öztoprak, a.g.e., ss. 234-235, İnal, a.g.e., s.1732.

görevinden affını istediği¹¹ şeklinde duyurulsa da, Peyam-ı Sabah gazetesi, “Damat Ferit Paşa nihayet çekildi, bir müddettir devam eden buhranın böyle bir neticeye müncer (varacağı) olacağı Damat Ferit Paşa’nın istifasıyla neticeleneceği bedihi (belli) idi” diye yazdı ve sağlık durumu gerekçe gösterilerek yapılan istifa açıklamasının gerçeği yansıtmadığına dikkat çekti.¹² Vakit gazetesi ise Damat Ferit Paşa’nın istifasının basına resmi bir tebliği ile duyurulmasını, kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla yapılan alışılmadık bir uygulama olduğuna dikkat çektikten sonra şu değerlendirmede bulundu: “Ferit Paşa’nın esbab-ı sıhhiyeden dolayı istifa etmiş olması yeni teşekkül edecek olan kabinenin riyasetinde bir tebeddül vuku’unu zaruri olarak göstermektedir. Kabine riyasetinde vuku’ bulacak her tebeddül ise daima devletin siyaset-i dahiliye ve hariciyesine az çok başka bir nokta-i nazara işarettir.”¹³ Vakit gazetesinin 23 Ekim’deki başyazısında da “...Ferit Paşa Hükümeti altı ay devam eden son devre-i idaresinde Anadolu üzerinde tesis-i nüfuz için her vasıtaya tevessül etmiş, fakat bu maksadına bir türlü vasıl olamadığı için olduğu yerde kendi kendine yanarak sönen bir mum gibi sönüp gitmiştir.” Denilerek Damat Ferit Hükümeti’nin başarısızlığına dikkat çekiliyor ve yazının devamında yeni kurulacak hükümetin aynı sorunlar karşısında başarılı olup olamayacağını cevabını kimsenin bilmediği de ifade ediliyordu.¹⁴

1. Tefik Paşa Hükümetinin Kuruluşu ve Anadolu ile Uzlaşma Arayışları

Yeni hükümeti kurma görevini Padişah Vahdettin eski Sadrazamlardan Tefik Paşa’ya verdi. Tefik Paşa, hükümetin kuruluşu üzerinde çalışmalarda bulunduktan sonra 21 Ekim günü saat iki buçukta saraya giderek hükümet listesini padişaha sundu. Tefik Paşa’nın hazırladığı ve Vahdettin’in onayladığı hükümet listesinde iki tane eski sadrazamda yer aldı. Bunlar Salih Paşa ve İzzet Paşa idi. Salih Paşa Bahriye, İzzet Paşa ise Dahiliye nazırlığına görevlerine getirilmişlerdi.¹⁵ İngiliz yüksek Komiseri Amiral J. De Robek, İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon’a gönderdiği telgrafta Tefik Paşa Hükümeti’nin milliyetçilerle bir uzlaşma hükümeti olacağını bildirdi.¹⁶

“İtilaf Devletlerinin baskısı sonucu Damat Ferit Paşa’nın istifa ettirilmesi ile ılımlı, Kemalist sempaticizmi olarak tanınan, Tefik Paşa Hükümeti’nin kuruluşu, Ankara ile İstanbul’u birbirine yaklaştırmak için atılan ilk önemli adım oldu”.¹⁷ Alemdar gazetesi, Tefik Paşa Hükümeti’nin Sevr Antlaşması’nın uygulanmasını

11 *Peyam-ı Sabah*, “Kabinenin İstifası”, 19 Teşrin-i Evvel 1920.

12 *a.g.g.*, 19 Teşrin-i Evvel 1920.

13 *Vakit*, “Kabinenin İstifası”, 19 Teşrin-i Evvel 1920.

14 *Vakit*, “Son Ümit”, 23. Teşrin-i Evvel 1920.

15 *Peyam-ı Sabah*, “Yeni Kabine Teşekkül Etti”, 22 Teşrin-i Evvel 1920.

16 Şimşir, *a.g.e.*, s. 371.

17 Ahmet Emin Yaman, “İstanbul’un Ankara’ya Yaklaşma Deneyimi: Bilecik Görüşmesi”, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1994, s.2760.

sağlamak ve Anadolu ile siyasi temas kurarak huzur ve sükunu tesis etmek amacıyla iktidara getirildiğini yazarken,¹⁸ Harbiye Nazırlığına getirilen Ziya Paşa da, Tevfik Paşa Hükümeti'nin Anadolu ile uzlaşmak amacıyla kurulduğunu söyleyerek Alemdar'ı doğrulayan bir açıklama yaptı.¹⁹

25 Ekim'de İstanbul'daki Yüksek Komiserler Sadrazama, Sevr Antlaşması'nın bir an önce onaylanmasını isteyen ortak bir nota verdiler.²⁰ Aynı gün yeni hükümet programı açıklandı. Basına dağıtılan hükümet programında dikkatlerin üç madde üzerinde yoğunlaştığı görüldü. Bunlar sırasıyla Sevr Antlaşmasının uygulanması, Anadolu ile İstanbul arasındaki ikiliğin kaldırılması ve memlekette bireysel özgürlüklerin sağlanması ve kanunun hâkim kılınmasını içeren maddelerdi.²¹

Tevfik Paşa Hükümeti'nin kuruluş sebebini dikkate alanlar, doğal olarak yeni hükümetin ilk icraatlarından birinin, Anadolu'ya bir uzlaşma heyeti göndermek olacağını düşünüyorlardı. Hükümet daha henüz yeni kurulmuşken Bosfor gazetesi, hükümet tarafından uzlaşma zemini aramak için Anadolu'ya gönderilecek olan heyetin başkanlığını Müşir İzzet Paşa'nın yapacağını yazdı. Aynı gazete bundan başka İstanbul ile Anadolu arasında başlatılmak istenen uzlaşma çabaları üzerine şu değerlendirmeyi yaptı. *"Tevfik Paşa Kabinesi'nin nüfuz-u salahiyeti ile Müşir İzzet Paşa için netice ihtimal ki farklıdır. Fakat başlanacak mükalematın (konuşmaların)neticesinde bir muvaffakiyet husulüne hakikaten intizar (varma) olunabilir mi? Millicilerin görüşmek arzusunda bulunacakları katidir. Damat Ferit Paşa Kabinesi devrinde milliciler, İstanbul'un davetine sadece adem-i kabul sözüyle mukabelede bulunabileceklerdi. Tevfik ve İzzet Paşalar kabinede mevcut olunca, milliciler, hükümet-i merkeziyenin kendilerine dermeyan edeceği şeraiti anlamak isteyecekler ve şu suali irad edeceklerdir.*

- Sevr muahedesi tadil edilir mi? Veya edilmez mi?

Söylenecik ve düşünülecek şey ne olursa olsun, millicilerin İstanbul murahhaslarına dermeyan edecekleri ilk soru işte bu olacaktır. Hükümet-i merkeziye murahhaslarının buna karşı cevapları şüphesiz ki menfi olacaktır. Sevr muahedesinin tadili, İstanbul'a değil, ancak müttetiklere müteallik (ilgili) bir meseledir. Bundan başka, bu muahede, yalnız İstanbul murahhaslarının değil belki de Türkiye murahhaslarının imzasını hamildir.

Bu halde, Damat Ferit Paşa Kabinesi'nin maruz kaldığı aynı mâni karşısında bulunmak neticesi hasıl olacaktır.

Şu hâlde meselenin esası aynı olarak kalıyor ve yalnız eşhas tebeddül (değişmiş) etmiş bulunuyor. Millicilerin yalnız İzzet Paşa'nın talebinden naşi (dolayı) dağıtılmaya

18 Alemdar, "Kabine ve Anadolu", 25 Teşrin-i Evvel 1920.

19 Vakıf, "Harbiye Nazırı Ziya Paşa'nın Beyanâtı", 25 Teşrin-i evvel 1920.

20 Şimşir, a.g.e., ss.386-387. Selahattin Tansel, a.g.e., s. 186.

21 İleri "Tevfik Paşa Hükümeti Siyasetinin Hudut-u Esasiyesi Hükümetin Beyannamesi"26 Teşrin-i Evvel 1920.

ve Sevr Muahedesi'nin esasına istinaden askeri kontrol komisyonlarının Anadolu'da icra-yı hareketlerine müsaade etmeye razı olacaklarına inanmak çocukça bir harekettir. İstidlatımıza (muhakeme)nazaran İzzet Paşa bilhassa Ankara Erkan-ı Harp Reisi İsmet ile Kafkasya'daki Kuva-yı Milliye'ye kumanda eden Kazım Karabekir'e emniyet etmektedirler. İsmet ve Kazım Karabekir, İzzet Paşa'nın emri altında hizmet etmişlerdir ve bundan naşi İzzet Paşa onlara karşı nüfuza malik olduğu kanaatinindedir. Maalesef Ermenistan'daki son vaki göstermiştir ki bu iki zabıt, Kemali harekâtında ihtimal ki itilafa en ziyade muhalif olanlar meyanındadırlar.

Biz millicilerin bilhassa vakit kazanmak isteyeceklerini zannediyoruz. Mustafa Kemal, son beyannamesinde kâfi bir fikir izhar etmiştir. Mustafa Kemal, Moskova ve Bakü'ye Bolşeviklere ve Asya harekâtına istinat ediyor. İşte bundan dolayı, Mustafa Kemal kış mevsimi Kafkas yollarını gayr-ı kabil mürur bir hale vazetmeden evvel Ermenistan taarruz-u umumisini emretmiştir. Mustafa Kemal, Bakü ve Asya merkeziyle doğrudan doğruya irtibatla bulunmayı temin etmek istiyor. Bu harekette pek açık bir plan ve kâfi bir fikir mevcuttur ki bunu ihmal etmek maharetsiz bir hareket olur.

Bundan naşi milliciler, evvela Ermenistan'daki harplerinin husule getireceği neticeyi ve bilhassa Bolşevikler şimdi siyasi ve diplomasi esbab-ı hasebiyle kendileri aleyhine bir askeri taarruzdan korkmadıklarından dolayı bunların kendilerine karşı alacakları vaziyetin mahiyetini takdir etmek ile alakadardırlar. Milliciler bu hususata ehemmiyet verecekler ve bu sebeple, İstanbul murahhaslarıyla başlanacak bilcümle mükalemat millicilerin Anadolu'da muvaffakiyetlerini tahkim etmekten başka bir şey yapamayacaktır.²²

Bosfor gazetesinin Anadolu'ya gönderilmesi düşünülen heyette İzzet Paşa'nın heyet başkanı olarak yer alacağını iddia etmesi üzerine, Vakıf gazetesi muhabiri bu konuyu İzzet Paşa'ya sorduğunda İzzet Paşa'nın, "Hayır, bu hususta mukarrer (kararlaştırılmış) hiçbir şey yoktur"²³ diyerek haberi yalanladığı görüldü.

Yine Vakıf gazetesi hükümetin açıkladığı programın kamuoyu için tatmin edici olduğunu, hükümetin özel bir amaçla iktidara geldiğini, yani hükümetin İstanbul ile Anadolu arasındaki idari ve siyasi birliği sağlamak amacıyla kurulduğunu iddia ettikten sonra Anadolu meselesinin halli konusunda hükümetin ne yapacağını soruyor ve bunun cevabının da hükümet programının şu cümlelerinde yer aldığını açıklıyordu. "Hükümet ile milletin hem-dest-i vıfak (birlikte) olarak ifa-yı vazife etmesi vücutbuna (gerekli olma) kâfi olan heyetimiz, Kanun-u Esasinin mukteziyatına (icabına) tevfikan muahede-i sulhiyenin şekl-i kanunide tasdikini mümkün kılmak üzere temin-i vahdete ma'tuf teşebbüsün husulü anında meclis-i umumiye'yi içtimaa davet edecektir."²⁴

Vakıf, hükümetin bu cümlelerle Anadolu'ya vermek istediği mesajı da şöyle yazıyordu; "Hükümet-i hazırta Sevr Muahedesini imza edilmiş olduğu

22 Alemdar, "Anadolu'ya Heyet İzamı Bir Netice Verebilecek mi?" 23 Teşrin-i Evvel 1920.

23 Vakıf, "İzzet Paşa ile Mülakat" 23 Teşrin-i Evvel 1920.

24 Vakıf, "Hükümetin planı", 27 Teşrin-i Evvel 1920.

halde bulmuştur. Ve bittabi bunu o suretle kabul etmeye mecburdur. Yalnız Sevr Muahedesinin tatbiki için yine mezkûr muahedenin 433. Maddesi mucibince tasdik edilmesi lazım gelecektir. Düvel-i İtilaflıye'nin kavanin-i esasiyesi mucibince tasdik muamelesi muahedeleri parlamentolar tarafından tasvibinden sonra reis-i hükümetler tarafından kabul ve imza edilmesi demektir. Düvel-i İtilaflıye parlamentoları henüz muahedeyi tasdik etmemiştir. Mezkûr parlamentolar tatil devresinde bulunmaktadır. Parlamentoların içtimaları Teşrin-i Sani'den sonra olacak, muahedemizde bittabi ondan sonra tasdik edilecektir."²⁵

Hükümet programında, İstanbul ile Anadolu arasındaki ikiliğin ortadan kaldırılması hükümetin başlıca görevi olarak ilan edildiği için herkes bunun nasıl uygulanacağını merakla bekliyordu. Ancak hükümetin, nasıl hareket edileceğine yönelik henüz bir karara varamadığı görülüyordu.²⁶ Dâhiliye Nazırı İzzet Paşa'da yaptığı açıklamada bu belirsizliği doğruluyordu; "Anadolu ile henüz muhaberat başlamadığı gibi, Kuva-yı Milliye ile Hükümet arasında hiçbir temas vaki olmamıştır. Şimdiye kadar cereyan eden müzakerat hep istihbarat mahiyetinde olup Kuva-yı Milliye ile başlayacak müzakerat hakkında mukarrer hiçbir şey yoktur. Müzakeratın suret-i icrası ilk temasın vuku'undan sonra vaki olacaktır. Müzakerat buradan Anadolu'ya gönderilecek heyet ile olabileceği gibi Anadolu'dan gelecek heyet ile de vaki olabilir.

*Bu cihet bilahare takarrür edecektir. Dahiliye Nazırı mesail-i dahiliyenin halli ile meşgul olmakta olduğundan ittihaz edilecek mukarrerat resmen efkâr-ı umumiye ilan edilecektir."*²⁷

Alemdar gazetesi 31 Ekim'de bir kez daha hükümetin, Anadolu ile İstanbul arasında bir uzlaşma zemini bulmak ve İstanbul- Anadolu ikiliğini ortadan kaldırmak amacıyla iktidara geldiğini anımsattıktan sonra, Anadolu'daki milliyetçilerin, İstanbul'un girişimleri üzerine beş maddelik bir talepte bulduklarını yazdı. Gazetenin iddiasına göre Anadolu'nun talepleri şu şekilde idi:

Aff-ı umumi

Memalik-i metrukede istiklal-i idare

Sevr Muahedesi

Mülkiyet-i Osmaniye

İstanbul'un şekli.²⁸

25 A.g.g., 27 Teşrin-i Evvel 1920.

26 *Vakit*, "Programın Suret-i Tatbiki", 28 Teşrin-i Evvel 1920.

27 *Vakit*, "Anadolu ile Temas Meselesi", 29 Teşrin-i Evvel 1920.

28 *Alemdar*, "Kuva-yı Milliye'nin Beş Şartı", 31 Teşrin-i Evvel 1920.

Sabah gazetesine göre bu haber, “millicilerin temayülâtını nazar-ı itibara alarak masa başında uydurulmuş bir takım faraziyyat ve tahminattan başka bir şey değildi.”²⁹

Fakat yukarıda sözü edilen teklifi inandırıcı bulmayan gazete, aynı haberinde, ikiliği sonlandırmak için Ankara’dan gelen bir heyetle İstanbul’da gayr-i resmi görüşmeler yapıldığını ve bunun kesin olarak anlaşıldığını yazıp isimlerde veriyordu. Buna göre Ankara’dan gelen heyette Erkan-ı Harbiye Reisi Erkanı Harp Kaymakamı Halis ve Nusret beyler yer alırken, hükümet adına görüşmeleri yürütmekle Dahiliye Nazırı İzzet Paşa görevlendirilmişti.³⁰ Bosfor gazetesinde yer alan bir haberde ise hükümetin İnebolu’ya özel bir memur gönderdiği, söz konusu memura gerekirse Ankara’ya kadar gitme talimatı verildiği, memura verilen görevin resmi bir yanı bulunmadığı, bununla birlikte söz konusu gayr-ı resmi temastan alınacak sonuca göre Anadolu’ya bir uzlaşma heyetinin gitmesinin icap edip etmediğine ondan sonra karar verileceğinden söz ediliyordu.³¹

İstanbul- Anadolu ilişkileri üzerine günlerce gazetelerde değişik rivayetlere yer verilirken Matbuat Müdüriyeti, 1 Kasım günü, o güne kadar yayılan söylentileri ve yazılanları yalanlayan bir resmi tebliğ yayınladı. Tebliğde şöyle deniliyordu. “Birkaç gündün beri gazetelerde Anadolu ile müzakerata girişmek için hükümetçe, güya bazı teşebbüsât icra edilmekte olduğundan bahsediliyor. Bunların kaffesinin asıl ü esasattan külliyyen ari buldukları beyan ve bu hususta teşebbüsât ve icraat vukubuldukda peyderpey matbuat vasıtasıyla tebliğ edileceği ilan olunur.”³²

Bu tekzip, Hükümet tarafından Anadolu ile uzlaşma konusunda hiçbir teşebbüsün gerçekleşmediği anlamına mı geliyordu? Bu sorunun yanıtını merak eden Vakit gazetesi muharrirlerinden birisi adını vermediği, yetki sahibi birisi olarak tanıttığı bir hükümet yetkilisine (!) şu soruyu yöneltir. “Hükümet mevki-i iktidara geledi on beş günü mütevaciz olduğuna nazaran Anadolu’ya karşı hiçbir teşebbüs icra edilmemiş olmasına ihtimal vermek istemiyoruz. Acaba hakikatten hiçbir teşebbüs yapılmadı mı? Yoksa teşebbüsâtın neticesinde malumat vermek zamanı gelmedi mi?”

Adı açıklanmayan hükümet yetkilisi bu soruya şu yanıtı verir; “*Filhakika* (gerçekten) dediğiniz doğrudur. Tekzip namenin tarz-ı tahriri (yazılış tarzı) biraz umumi ve gayr-ı kafidir (yetersiz). Hükümet tarafından Anadolu’ya karşı hiçbir teşebbüs icra edilmediğini söylemek doğru değildir. Aksi halde hükümet işe başladığı gündün beri bu şey boşuna oturmuş demektir ki bittabi (doğal olarak) bu ihtimal varid-i hatır (akla gelme) bile olmaz. Hükümet daha işe başladığı gündün itibaren Anadolu meselesini kemal-i ehemmiyetle nazar-ı dikkate almış ve hemen teşebbüsâta başlamıştır. Fakat şurasını söyleyeyim ki, gazetelerde görülen şayialar da doğru değildir. Mesela, Ankara’dan bir kaymakam veya filan gelmiş gibi şeyler yazılıyor. Bunlar ile Dahiliye Nazırı Paşa hazretleri

29 *Peyam-ı Sabah*, “Hükümet- Anadolu Müzakeratı”, 1 Teşrin-i Sani 1920.

30 A.g.g., 1 Teşrin-i Sani 1920.

31 A.g.g., 1 Teşrin-i Sani 1920.

32 *Vakit*, Anadolu ile Müzakerat Meselesi, 2 Teşrin-i Sani 1920.

arasında müzakerat cereyan etti deniliyor. Hatta muayyen teklifler bile serd olunuyor. Bunlar katiyen hilaf-ı hakikattir. Vaki olan şey hükümet tarafından bazı teşebbüsât icra edildiğidir. Fakat bu teşebbüsâtın eşkali ve netayici hakkında şimdilik bir kelime söylemek haiz değildir. Çünkü ortada muayyen mütebellir (belirgin) bir netice yoktur. Hükümet efkâr-ı umumiyeyi ihmal edemez. Herhalde teşebbüsât vaki neticeye iktiran (yaklaşma) ettiği gün vaziyeti olduğu gibi herkes öğrenecektir."³³ Bu açıklamadan da anlaşıldığı gibi Hükümetin, Anadolu ile görüşme gerçekleştirebilmek için bazı girişimlerde bulunduğu doğrulanıyor ama Ankara'dan geldiği iddia edilen heyetin İstanbul'da görüşmeler yaptığı şeklindeki söylentiler yalanlanıyordu.

Hükümetin yayınladığı tekzibe ve İstanbul ile Anadolu arasındaki girişimler hakkındaki ketum tutumuna rağmen gazetelerde Anadolu'ya gönderilecek heyetle ilgili yazılar yazılmaya devam edildiği görülüyordu. Örneğin, Alemdar gazetesi, "bir iki güne kadar muhaberat başlayacaktır"³⁴ diye yazarken, Vakıf gazetesi, hükümet tarafından Anadolu'ya bir heyet gönderilmesi konusunda karar alındığını, heyette Dahiliye Nazırı İzzet Paşa ile Müsalemet (barış) İttifakı Reisi Lütfü Fikri Beyin yer alacaklarını, yalnız heyetin Anadolu'dan gelecek bir murahhasın İstanbul'a ulaşmasından sonra hareket edeceğini yazıyordu.³⁵ Peyam-ı Sabah gazetesi ise bu konuda adını açıklamadığı bir hükümet yetkilisine dayanarak şu bilgiyi veriyordu: "Hükümet bir iki güne kadar Anadolu'ya bir heyet-i mahsusa gönderiyor. Bu heyet Şehzade Abdülrahim Efendi hazretlerinin riyasetinde Dahiliye Nazırı İzzet, Bahriye Nazırı Salih paşalarla aqleb-i ihtimal (büyük ihtimalle) Zeki paşalardan³⁶ mürekkep bulunacaktır. Bu heyete her nezaretten birer murahhas iltihak edecektir. Fakat nezaretlerin murahhasları henüz tayin edilmediğinden heyetin azimeti tehire uğruyor. Hükümet meki-i iktidara geldiğinden bu ana kadar vaziyeti tamamıyla müdrük ve hatt-ı hareketini tayin etmiştir."³⁷

Basında Anadolu'ya gönderilmesi düşünülen heyete ilişkin yer alan söylentilerin bu kez de Ziraat ve Ticaret Nazırı Hüseyin Kazım Bey tarafından yalanlandığı görüldü. Hüseyin Kazım Bey, yaptığı açıklamada şöyle dedi. "İki günden beri Anadolu'ya gönderilecek heyet hakkında verilen malumattan, Heyet-i Vükela'dan hiçbirinin malumatı yoktur. Binaenaleyh bu hususta alınan haberlerin herhalde mahafil-i resmîye-i hükümetten birine atfedilmesi haiz değildir. Şurası efkârı umumiyeye malum olmalıdır ki hükümet, elan Anadolu ile anlaşmak için bir müzakerate zemini ihsar etmekle meşguldür. Bu müzakerat, pek yakında kat'i bir şekil iktisab

33 Vakıf, "Hükümet ile Anadolu Meselesi", 5 Teşrin-i Sani 1920.

34 Alemdar, "İstanbul-Anadolu" 4 Teşrin-i Sani 1920.

35 Vakıf, "Anadolu'ya Gidecek Heyet", 5 Teşrin-i Sani 1920.

36 Anadolu'ya gönderilmesi düşünülen heyette Zeki Paşa'nın da yer alabileceği daha Tevfik Paşa Hükümetinin kurulduğu günlerde de ileri sürülmüştü. O zaman Bosfor gazetesi, Damat Ferit Paşa döneminde Anadolu'ya gönderilmesi düşünülen heyete başkanlık etmesi istenen Zeki Paşa'nın, Anadolu'daki nüfuzunun orada bir sonuç alabilecek derecede yeterli olmadığını ileri sürerek görev kabul etmemesinden dolayı Anadolu'ya gönderilmesi düşünülen heyette Zeki Paşa isminin yer almasının bir hata olacağını yazmıştı. Alemdar, "Anadolu'ya Heyet İzamı Bir Neticeye Varabilecek mi?" 23 Teşrin-i Evvel 1920.

37 Peyam-ı Sabah, "Anadolu'ya Heyet", 5 Teşrin-i Sani 1920.

edecektir. Müzakerata girişmek üzere, Anadolu'nun vaziyeti ile mütenasib (uygun) bir heyet gönderileceği şüphesizdir. Fakat bu hususta henüz takarrür (kararlaştırılmış) etmiş bir şey yoktur. Yalnız hükümet şimdilik bunun mukaddematının (ön) ihzarıyla (hazırlık) meşguldür. Heyetin zaman-ı hareketi takarrür etmediği gibi, heyeti teşkil edecek zevat hakkında da karar ittihaz edilmemiştir. Bu söylediklerim haricindeki sözlerin hilaf-ı hakikat olduğuna emin olabilirsiniz. Hükümet-i hazıra memleketin nef'ine (çıkarına) hizmet edecek hiçbir teşebbüs ve kararı efkâr-ı umumiyeden gizlemek emelinde değildir. Binaenaleyh Anadolu ve Kuva-yı Milliye meselesi hakkında takarrür eden şekilden matbuat ve efkâr-ı umumiye haberdar edilecektir.”³⁸

Bir gün sonra da Dahiliye Nazırı İzzet Paşa yaptığı açıklama ile Hüseyin Kazım Bey'i doğrularken on beş gün öncesinde, yani aşağı yukarı hükümet programı açıklandıktan hemen sonraki günlerde, görüşmelerde bulunmak üzere Anadolu'ya özel bir memur gönderildiğini de ilk kez remi bir ağızdan duyurdu. “Anadolu'ya azimet edecek olan heyetin yeom-i hareketi henüz takarrür etmemiştir. Hükümet daha evvelce Ankara'ya bir memur-u mahsus izam etmiştir. Bu memur-u mahsus Ankara Hükümetiyle muhabereye devam ederek Sivas'a vasil olmuştur. Bugün de Sivas'tadır. Bu memurun vazifesi Anadolu ile hükümet-i merkeziyenin irtibatını temin etmektir.”³⁹ İsrarla sorulmasına rağmen İzzet Paşa'nın Anadolu'ya gönderilen memurun adını açıklamaktan kaçındığı görüldü. Bir gün sonra Peyam-ı Sabah, Anadolu'ya gönderilen ve kimliği açıklanmayan özel memurun Harbiye Nezaretinden olduğunu, bu memurun göndereceği raporlar gelmedikçe, Ankara'nın fikir ve düşünceleri anlaşılacakça, heyetin asla Anadolu'ya hareket etmeyeceğini yazdı.⁴⁰ Fakat Anadolu'dan, özel memurdan beklenen ne bir rapor ne de İstanbul'a ne zaman döneceğine ilişkin bir bilgi geliyordu. Gazete, bunun sebebinin Anadolu'da hüküm süren şiddetli kar fırtınalarından kaynaklanmış olabileceğine bağlıyordu.⁴¹

Anadolu'ya gönderilen ve İstanbul'da merakla beklenen memur-u mahsus, kendisine Ankara'nın bilgi ve düşüncelerinin ayrıntılı olarak yazılıp verilmesinden sonra nihayet 8 Kasım'da Ankara'dan İnebolu'ya gönderildi.⁴² Memur-u mahsus, 22 Kasım'da İnebolu üzerinden Ümit adlı vapurla İstanbul'a döndü ve doğruca Dahiliye Nazırı İzzet Paşa'nın konağına giderek paşayı ziyaret etti. Paşaya, Anadolu'daki izlenimleri hakkında bilgi verdi. İzzet Paşa bu görüşmenin ardından Sadrazam Tefik Paşa'yı konağında ziyaret etti. İkili arasında üç saati bulan bir görüşme gerçekleşti.⁴³ Bu ziyaretin ardından İzzet Paşa, gazetelere şu açıklamayı yaptı. “Hükümetin Anadolu'ya bir memur-u mahsus izamından maksadı Ankara'dakilerle bir temas hasıl olup olmadığını anlamak içindi. Avdet eden memur bu temasın temin edilebileceğini anlattı ve muhaberat

38 *Vakit*, Anadolu İle Anlaşma Meselesi”, 7 Teşrin-i Sani 1920.

39 *Peyam-ı Sabah*, “İzzet Paşa'nın Beyanatı”, 7 Teşrin-i Sani 1920.

40 *Peyam-ı Sabah*, “İstanbul- Anadolu”, 8 Teşrin-i Sani 1920.

41 *Peyam-ı Sabah*, “İstanbul- Anadolu”, 10 Teşrin-i Sani 1920.

42 Gazi Mustafa Kemal, *Nutuk*, II.C, (1920-1927), TTK Basımevi, Ankara 1984, s. 679.

43 *Alemdar*, “Anadolu'ya Gönderilen Memurun Avdeti”, 23 Teşrin-i Sani 1920.

temin edildi. Tabiatıyla icabının icrasına tevessül edeceğiz.”⁴⁴ Daha sonra Dahiliye Nazırı Ahmet İzzet, Adliye Nazırı Arif Hikmet ve Bahriye Nazırı Salih Hulusi Paşalarla Ticaret ve Ziraat Nazırı Hüseyin Kazım Bey bir toplantı yaparak uzun bir görüşme gerçekleştirdiler. Ardından hükümet saat dörtte toplanarak aynı mesele çerçevesinde uzun süren bir toplantı yaptı. Hükümet toplantısından sonra Sadrazam Tevfik Paşa saraya giderek padişah Vahdettin'e gelişmelerle ilgili bilgi verdi.⁴⁵ Ertesi gün Hükümet, Memur-u mahsusun getirdiği bilgileri görüşmek ve Anadolu ile görüşmelere nasıl başlanacağını karara bağlamak üzere geç saatlere kadar süren bir toplantı daha gerçekleştirdi.⁴⁶

Bu arada Peyam-ı Sabah gazetesi, İzzet Paşa'nın ketum bir davranışla açıklamaktan kaçındığı irtibat memurunun adının Erkan-ı Harbiye Yüzbaşı Neşet Bey olduğunu yazdı.⁴⁷

Alemdar gazetesi Memur-u Mahsus Yüzbaşı Neşet Beyin Anadolu'dan dönmesi üzerine yaptığı değerlendirmede şunları yazdı; “Hükümet-i hazıra tarafından Anadolu'ya gönderilen memurun aodeti üzerine esasen mühim olan bu mesele yeniden canlandı...Memur-u mahsusun müşahedatı Tevfik Paşa hazretlerinin teşebbüslerini muvaffakiyetle neticeye götüreceği bir yolda kendilerine adeta bir rehber vazifesi ifa eyleyecektir. Şüphesiz buna her şeyden evvel lüzum da vardı. Çünkü her türlü müzakerat için iki tarafın bir kere yekdiğerlerinin maksatlarını, arzularını ve fikirlerinden mukabelen ne dereceye kadar fedakârlık yapacaklarını bilmek iktiza eylerdi... Hükümetin Anadolu ile müzakerata girişirken sürat kadar teenni(yavaş) ile hareketi da lazımedendir. Zaten sabık Ferit Paşa kabinelerinin bu Anadolu ile anlaşamamasında tabi ki son derece fuzuli tedabire girişmesi ve tabiatıyla teşebbüslerinin âdem-i muvaffakiyete duçar olması her şeyden evvel, teşebbüsata girişmezden evvel sükûn ve teenni dairesinde düşünmemelerinden ileri gelmiştir. Bu defa hüsn-ü niyet oldukça bir soğukkanlılık da ilavesi hükümeti arzu ettiği neticeye götüreceği en eslem(emin) yoldur...Bir an evvel bu Anadolu meselesi halledilmeli ve memleket artık ne zamandan beri muhtaç olduğu sükuna kavuşmalıdır.”⁴⁸

Peki ama Anadolu'da sükûn nasıl sağlanabilirdi? İtilaf devletlerine göre Anadolu'nun sükûna kavuşmasının yolu İstanbul'un Ankara ile uzlaşmasına bağlıydı. Yani İstanbul bir an önce Sevr barışını onaylamalı ve bu konuda Ankara'yı da ikna etmeliydi. Kısacası İstanbul- Ankara arasında yaratılmak istenen uzlaşma arayışının, esasen Sevr Antlaşması'nı İstanbul'la birlikte Ankara'ya da kabul ettirmek arzusuna dayandırıldığı herkesçe biliniyordu.

44 *Peyam-ı Sabah*, “İrtibat Memuru Avdet Etti”, 23 Teşrin-i Sani 1920. Mustafa Kemal Paşa, böyle bir görüşün Anadolu'nun görüşüne uygun olmayacağı ve yalanlaması gerektiğini İzzet Paşa'ya bildirmiş ise de İzzet Paşa bunu İstanbul Hükümeti'nin uygun bulmadığını söylemiştir. Bkz. Gazi Mustafa Kemal, *a.g.e.*, s. 683.

45 *Alemdar*, “Anadolu'ya Gönderilen Memur Avdet Etti”, 23 Teşrin-i Sani 1920.

46 *Alemdar*, “Müzakerata Doğru”, 24 Teşrin-i Sani 1920.

47 *Peyam-ı Sabah*, “İstanbul-Anadolu”, 24 Teşrin-i Sani 1920.

48 *Alemdar*, “Anadolu İle Müzakerattan Evvel”, 25 Teşrin-i Sani 1920.

Fakat Ankara, Sevr Antlaşması'nın tamamen karşısındaydı. Ankara'nın Sevr Antlaşması'na karşı olan bu tutumu da bir sır değildi. Bunu iyi bilen, Türkçe dışında yayın yapan gazetelerin, Sevr Antlaşması'nın kabul edilmesi için, deyim yerinde ise İstanbul ve Ankara hükümetlerine aba altından sopa göstermeye çalıştıkları görülüyordu. Orient News'de Kasım ayı başında yayınlanan bir başyazıda, Sevr Antlaşmasının Türkler için bir şans, bir fırsat olduğu bu fırsatı kullanıp kullanamamanın Mustafa Kemal ve arkadaşlarının vereceği karara bağlı bulunduğu yazılıyordu. *"Müttefikler Sevr Muahdesiyle Türklere tarihin kaydettiği en güzide bir fırsatı vermiş oldular. Herhalde Sevr Muahdesi Türkler için bir şans teşkil eder. Bundan istifade edip etmemek kendilerine aittir... Filvaki Sevr Ahidnamesince Türkler-henüz tatbik edilmeyen şerait altında- Dünyanın en güzel pay-ı tahtının sahibi bırakıldılar. Vakıa mazide Türkler İstanbul'un vaziyetini o derece sui istimal ettiler ki mücazeten (ceza olarak) bihakkın (tamamıyla) İstanbul'u ellerinden almak icab eder. ...Mamafih öyle Türkler vardır ki - ve bunlar büyük bir kısım teşkil eder- hükümet-i merkeziyeye karşı asidirler. Şimdi Türkiye'nin büyük fırsattan istifade edip etmeyeceğine karar vermek keyfiyeti onlara terettüp eder. Türkiye'nin bütün istikbali ancak Mustafa Kemal ile arkadaşlarının serian ittihaz edeceği tarz-ı harekete mütevakıftır... Yalnız Kemalcilerdir ki verecekleri makûs bir karar ile Türkiye'yi tehdit ediyorlar. Yalnız Mustafa Kemal, onun hareketidir ki memleketine verilen büyük fırsatın kaybolmasından mesul olacaktır... İyi bilmeli ki ilan eylemiş olduğu isyan ile hizmet etmek zannında bulunduğu vatanın başına canını da kaybetmek manasına dalalet eden zayıf gelecektir."*⁴⁹

Tan gazetesi de Bab-ı Ali'nin Mustafa Kemal ile görüşmelerde bulunmak üzere Anadolu'ya bir heyet göndermesinin İtilaf Devletlerine hiçbir menfaat sağlamayacağını, Mustafa Kemal'in gücünü Sevr Antlaşması'na gösterdiği dirençten aldığını, Sevr Antlaşması'nın tadilini sağlamadıkça İstanbul Hükümeti ile de anlaşamayacağını ileri sürdü. Yazıda; *"Binaenaleyh Hükümeti ile milliciler arasında vuku bulacak müzakerattan sarf-ı nazar derhal muahedenin tasdikini talep eylemek lazımdır. Fakat bu talebi serd eylemek için ahkam-ı cezaiyenin tatbikine hazırlanmış olmak lazımdır. Fakat hangi ahkamı cezaiye?"* diye sorulduktan sonra müttefiklerin elinde Yunan ordusundan daha etkili bir silah bulunduğu, bu silahın da antlaşmanın 36. Maddesi gereğince Türklerin Pay-ı tahttan mahrum bırakılarak Asya'ya doğru uzaklaştırılmak şeklinde olabileceğini ifade etti.⁵⁰

Bu arada Bosfor gazetesi, Ankara-Moskova ilişkilerinin geliştiği ve General Wrangel ordularının Kırım'da Bolşevikler karşısında çok zor duruma düştüğü bir zamanda Anadolu'nun silah terk etmeye yanaşmayacağını ve Anadolu ile arzu edilen görüşmenin zamanının oldukça kötü bir ana denk geldiğini yazdı.⁵¹

49 *Peyam-ı Sabah*, "Mustafa Kemal ve Türkiye", 3 Teşrin-i Sani 1920.

50 *Peyam-ı Sabah*, "Türkiye Tasdik Edecek mi?", 20 teşrin-i Sani 1920.

51 *Alemdar*, "Anadolu Heyeti Muvaffak Olabilecek mi?", 7 Teşrin-i Sani 1920.

2. İzzet Paşa Başkanlığındaki Heyetin Anadolu'ya Gidişi

21 Ekim 1920 de Tevfik Paşa Hükümeti kurulduğu zaman gazetelerde yer alan en dikkat çekici haber yeni hükümetin İstanbul- Anadolu ikiliğine son vermek için Anadolu'ya bir heyet gönderecek olmasıydı. Hükümet, bu konuda ilk eylem olarak Yüzbaşı Neşet Beyi, gizlice memur-u mahsus olarak Anadolu'ya göndermiş ve ondan gelecek rapora göre hareket etmeye karar vermişti. İstanbul Hükümeti'nin Anadolu ile temas konusunda görevlendirdiği İzzet Paşa, Neşet Bey döndükten sonra Mustafa Kemal ile doğrudan temas kurmaya çalıştı. Onun bu çabasını gören Mustafa Kemal, aracılıkla kendisine Salih Paşa'nın da katılmasıyla kendileriyle 2 Aralık'ta Bilecik'te buluşabileceklerini ilettiler. Mustafa Kemal, İstanbul'dan, ya Sapanca'ya kadar tren ve oradan otomobille, ya da denizden Bursa'ya ve yine oradan otomobille Bilecik'e gelebileceklerini, İstanbul'dan ayrılış tarihi ve yol güzergahının kullanılan aracı ile Zonguldak'a bildirilmesini istedi.⁵²

İstanbul ile Anadolu arasında var olan ikiliğin ortadan kaldırılması amacıyla iktidara gelen Tevfik Paşa Hükümeti, Neşet Bey'in sunduğu rapor sonrasında ve Mustafa Kemal Paşa'dan gelen davet üzerine, 3 Aralık günü bu siyasi hedefine doğru yeni bir adım attı ve Dahiliye Nazırı İzzet Paşa başkanlığında oluşturulan heyeti Anadolu'ya gönderdi.⁵³

Heyetin hareketinden bir gün önce sabah saatlerinde, Anadolu'ya gidecek olan heyet üyeleri, heyet başkanı Dahiliye Nazırı İzzet Paşa ile Ticaret ve Ziraat Nazırı Hüseyin Kazım Bey ve Rasathane Müdürü Fatin Efendi bir toplantı yaparlarken, öğleden sonra da Meclis-i Vükela Tevfik Paşa'nın başkanlığında olağanüstü toplanarak gidecek heyete verilecek talimatı belirledi.⁵⁴ Bundan başka heyette yer almaları kesinleşen üyeler, Dahiliye Nazırı Ahmet İzzet Paşa, Bahriye Nazırı Salih Paşa, Ticaret ve Ziraat Nazırı Hüseyin Kazım Bey saraya giderek padişah Vahdettin ile vedalaştılar.⁵⁵ Aynı gün, yani 3 Aralık günü saat sekizde Haydar Paşa İstasyonu'ndan Anadolu'ya hareket edeceği duyurulan heyette şu isimlerin yer aldığı açıklandı. Heyet başkanı Dahiliye Nazırı İzzet Paşa, Bahriye Nazırı Salih Paşa, Ticaret ve Ziraat Nazırı Hüseyin Kazım, Bern Büyükelçisi Cevat, Bab-ı Ali Hukuk Müşaviri Münir beylerle Rasathane-i Amire Müdürü Hoca Fatin efendiler olmak üzere toplam altı kişi.⁵⁶ Açıklanan listede, gazetelerde daha önce heyette yer almalarının olası olduğu ileri sürülen, şehzade Abdülrahim Efendi, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Zeki Paşa ve Lütfü Fikri Bey'e yer verilmediği görüldü.

52 Atatürk, *a.g.e.*, s. 681.

53 *Vakit*, 4 Kanun-ı Evvel 1920.

54 *Peyam-ı Sabah*, "Anadolu Heyeti Bugün Gidiyor", 3 Kanun-ı Evvel 1920.

55 *Vakit*, "Anadolu'ya Heyet Gidiyor", 3 Kanun-ı Evvel 1920.

56 *Peyam-ı Sabah*, "Anadolu Heyeti Bugün Gidiyor" 3 Kanun-ı Evvel 1920.

Heyetin İstanbul'dan Anadolu'ya yolculuğu 3 Aralık 1920 günü saat 08:00 de başladı. Sabah saat 07:00'den sonra trenin hareket saatine doğru Ticaret ve Ziraat Nazırı Hüseyin Kazım, Bern Sefiri Cevat beylerle Hoca Fatın Efendi, Bab-ı Ali Hukuk Müşaviri Münir Bey, İzzet Paşa'nın yaveri Yüzbaşı Naci, bahriye yaveri Yüzbaşı Hikmet ve Polis Kemal efendiler istasyona geldi. Haydar Paşa'dan trene binecek olan heyet üyelerinden Ticaret ve Ziraat Nazırı Hüseyin Kazım Bey siyah fotin üzerine sarı bir ketr giyerken, Hoca Fatın Efendi ise, cübbesini çıkarmış, sivil seyahat elbisesi giymiş ve başına da tüylü bir kalpak takmıştı. Bern Sefiri Cevat Bey de başına kalpak takarken uzun ve tüylü bir pardösü giymişti.⁵⁷

Özel trenin Haydar Paşa'dan hareketinden önce gazetecilerin sorularını yanıtlayan Ticaret ve Ziraat Nazırı Hüseyin Kazım Bey, Anadolu'ya yapacakları seyahat hakkında şu açıklamayı yaptı. *"Hareket tarihimiz uzun uzadıya düşünüldükten sonra tayin edilmiştir. Bittabi ne zaman avdet edebileceğimizi tayin mümkün değildir; bu akşam Bilecik'e vasıl olabileceğimizi ümit ediyoruz. Temas edeceğimiz zevatın kimler olduğunu soruyorsunuz. Bu hususta malumatımız olmamakla beraber Anadolu'muzun kalpgahında elbette bizi bütün safvetleri ile dinleyecek zevat bulabileceğiz. İnşallah vazifemizi süratle bitirir avdet ederiz. Fakat bu vazifemizde vukuata ve tesadüflere tabi bulunmaktayız. Zaten yolculuğun en büyük şartı da zuhurata tabi olmaktır."*⁵⁸

Bir soru üzerine Bern Büyükelçisi Cevat Bey'de; *"Hareketimizi telgrafla Ankara'ya bildirdik. Bilecik'ten otomobiller ile hareket edeceğiz. Heyet altı azadan mürekkeptir. Bu azalardan başka müşavir namıyla kimse yoktur. Tabiatıyla yaveran ile bir iki memur müstesnadır."*⁵⁹ Şeklinde bir açıklama yaptı.

Özel tren saat tam 08:00'de İzzet ve Salih Paşa dışındaki heyet üyelerini alarak Haydar Paşa'dan, Göztepe İstasyonu'na doğru hareket etti.⁶⁰ Heyeti taşıyan özel tren biri salonlu diğeri yataklı, beş yük vagonu olmak üzere yedi vagon dan oluşuyordu. Yük vagonlarından dördünde heyetin Anadolu'daki seyahati sırasında kullanacağı otomobiller ve sonuncusunda da bir kamyon yüklüydü.⁶¹ Özel tren Göztepe İstasyonu'na geldiğinde birkaç dakika durdu ve burada müşir üniformasıyla heyet başkanı ve Dahiliye Nazırı İzzet Paşa ile sivil giyinmiş Bahriye Nazırı Salih Paşa trene bindiler. Göztepe istasyonunda padişah yaveri Amiral İbrahim Paşa, İzzet Paşa'ya padişahın irade-i seniyyesini tebliğ etti. İzzet Paşa'da, İbrahim Paşa'ya *"Padişahımız efendimiz hazretlerinin hakpa-yı şahanelerine yüz sürerek ve rıza ve arzu-yu hümayunları dairesinde hizmet edeceğimi ümit ederim"* cevabını verdi.

57 *Peyam-ı Sabah*, "Anadolu Heyeti Dün Gitti", 4 Kanun-ı Evvel 1920.

58 *Vakit*, "Heyet Dün Sabah Hareket Etmiştir", 4 Kanun-ı Evvel 1920.

59 *Peyam-ı Sabah*, "Anadolu Heyeti Dün Gitti", 4 Kanun-ı Evvel 1920.

60 *İleri*, "Dahiliye Nazırı İzzet Paşa'nın Riyaseti Altındaki Heyet Dün Haydar Paşa'dan Anadolu'ya Gitti", 4 Kanun-ı Evvel 1920.

61 *Peyam-ı Sabah*, "Anadolu Heyeti Dün Gitti", 4 Kanun-ı Evvel 1920.

Heyet için herhangi bir özel tören düzenlenmediği görüldü. Uğurlamada yalnızca inzibat memurları hazır bulundular. Heyet, padişah adına gelen İbrahim Paşa ve sair zevat ile İzzet ve Salih paşalar saray görevlileri tarafından uğurlandı.⁶² İzzet Paşa, gazetecilere olumlu bir netice ile döneceklerini ve bundan ümitli oldukları için bu seyahate teşebbüs ettiklerini söyledi ve ardından da heyeti uğurlamaya gelenlere teşekkür ettikten sonra tren Bilecik'e doğru hareket etti.⁶³

İstanbul ile Anadolu arasındaki telgraf hatlarının kesik olmasından dolayı heyetin yolculuğunun bundan sonrası hakkında artık İstanbul'a ulaşan net bilgiler yoktur. İleri gazetesi 6 Aralık'ta, Anadolu'ya giden heyetten henüz hiçbir haber alınmadığını, görüşmelerin Ankara'da yapılacağını ve telgraf hatlarının açılmasından sonra heyetin hükümeti her konuda haberdar edeceğini yazmasına karşın⁶⁴, bu durum hiç değişmedi. İstanbul, Ankara'dan sağlıklı bilgi alamadı. Buna rağmen, Journal Durian'da heyette yer alan üyelerden biri (!) tarafından gönderildiği iddia edilen bir mektup yayınlandı. İleri gazetesi Journal Durian'ı kaynak göstererek ve ihtiyatla yaklaşıklarını açıklayarak mektubu özetle yayınladı.

“Rakib olduğumuz tren Sapanca'ya akşam üstü vasil oldu. Bütün heyet Sapanca'nın işgal-i askeri altında bulunan küçük istasyonuna nazil(inmek)oldu. Yolların ahvalinden Sakarya ve havalii cibaliyesi(dağları)vaziyetinden bazı malumat aldık. Geceyi vagonlarımızda geçirmeye karar vermiştik. Yük vagonlarına tahmil(yüklenmiş) edilmiş olan otomobilleri indirmek için koşuşan askerler ile köylüler geldikleri zaman vakit epey geçmişti. İzzet Paşa ve Salih Paşalar, Kazım Bey vagonunda heyetin diğer azası ile birlikte ayakta yemek yediler.

Bu havalinin işgallere maruz kalmasına rağmen hepimiz mesrur (mutlu)idik. Ertesi günü hava açılır açılmaz bize otomobillerin hazır bulunduğunu söylediler. İlk otomobilde İzzet ve Salih Paşalar, Kazım Bey bulunuyordu. Takriben bir saat tabii surette ilerledik, fakat Arifiye'yi geçtikten sonra seyahat müşkülât kesp etti. Arabalarımızda sarsılarak yol alıyorduk. Yollar fevkalade çamur ve bataklık idi. Öğle vakti Sakarya geçidini geçmiştik. Uzaktan uzağa hemen hemen hali(bos) köylerden geçiyorduk. Köylüler bizi yolda durdurarak birkaç sepet elma veriyorlardı. Sakarya kurbunda(yakınında) küçük bir köy yakınında yemek yedik. Otomobil seyahatinden yorulmuş olan İzzet ve Salih Paşalar bir müddet maşiyen (yaya)yürümeyi tercih ettiler. Otomobiller kendilerini ağır ağır takip ediyordu. Çamur çoğaldığı için yarım saat sonra yaya yürümekten vazgeçtiler ve herkes otomobillerine bindi. Neomid-ane(umutsuzca) bir bataetle(yavaş)ilerleniyordu ve akşam yaklaşmak üzere bulunuyordu. Kolzan (Kozan) ismindeki bir küçük köy kurbunda topçu ateşi ile tahrip edilmiş bir köprü harabesine müsadif(rastlama) oluyoruz; otomobillerin ne olursa olsun Sakarya'yı geçmeleri lazım.

62 *Vakit*, “Heyet Dün Sabah Hareket Etmiştir”, 4 Kanun-ı Evvel 1920.

63 *Peyam-ı Sabah*, “Anadolu Heyeti Dün Gitti”, 4 Kanun-ı Evvel 1920.

64 *İleri*, “Anadolu Heyeti. Henüz yeni Bir Telgraf Yok”, 6 Kanun-ı Evvel 1920.

Arazi inkişaf (keşif) ediliyor. Şoförler yolun bir kilometre ötesini tahta üzerinde geçmek kararını veriyorlar. Bereket versin iki sabık sadrazam otomobillerinden iniyorlar. Çünkü nehre girmiş olan ilk otomobil diğer sahile geçeceği sırada tekerleklerinin yarısına kadar suya batıyor; muattal(âtil) kalıyor. Akşam geliyor. İzzet Paşa neşesini kaybetmiyor ve hadiseden dolayı gülüyor. Askerler ve şoförler Kolzan'a gidiyorlar. Kariyede (köy) kalmış olan erkek ve kadın birkaç köylü ile avdet ediyorlar. Nihayet bir sürü zahmetle mandalar bulunuyor, bu suretle otomobil nehrin öbür tarafına çekiliyor.

Nihayet köylülerin gösterdikleri bir ince yoldan diğer otomobiller güç hal ile nehri geçebiliyorlar. Fakat gece hulul (gelip çatma) ettiğinden sabaha kadar bu ufak kasabada beklemek mecburiyetindeyiz. İzzet ve Salih paşalar ile heyet azası sairesi o gece köy imamının hanesinde kaldılar. Yemek vaktinde iki sadır-ı sabıkın (eski sadrazam) köylü çorbasını nasıl içtiklerini ve bir kulübe damı altında geceyi nasıl geçirdikleri görülecek hallerden idi. Hülasa (özetle) Bilecik'e kadar seyahat beş gün devam etti^{65*}. İkinci gün lastikleri tamir mecburiyetinde kaldık.

Akhisar'da çamur o kadar kesif, yollar o kadar bozuk idi ki otomobillerimizi mandalarla çektirmeye mecbur kaldık. Geyve'de üzerimize ateş açıldı. Durduk siyah serpuşlu (başlıklı) askerlerin süngü takmış oldukları halde üzerimize doğru yürüdüklerini gördük. Bunlar Kemalci pişdarlar (öncü askerler) idi.

Derhal tanıdık ve zabıt bizim emrimize müsellaah (silahlı) bir müfreze tevdi edildi. Yeniköy, Lefke arasındaki seyahat de birtakım maceralarla geçti. Yeniköy, İznik'in on kilometre ötesinde Yunan ileri karakollarının birkaç kilometre mesafesindedir. Bu, kara yiğit askerleri memnun fakat Kazım Bey'i müteessif ediyordu. Fakat bu hal pek az devam etti. Nihayet Bilecik'te trene rakib ve her tarafta hüs-ü kabule mazhar olduk. Otomobillerimizden ikisini bataak yollarda terk etmiş idik.⁶⁶

3. Bilecik Buluşması

Mustafa Kemal 5 Aralık'ta, Albay İsmet Bey (İnönü) ve Hariciye Vekili Bekir Sami Bey ile birlikte, İstanbul'dan 4 Aralık'ta Bilecik'e gelen heyetle Bilecik İstasyonu'nun bir odasında buluştu. Mustafa Kemal söze; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı diyerek kendisini tanıtarak başladı ve kimlerle tanışıyorum diye sordu. Salih Paşa kendisinin Bahriye Nazırı, İzzet Paşa'nın Dahiliye Nazırı olduğunu anlatmak isteyince Mustafa Kemal Paşa, araya girerek İstanbul'da bir hükümetin varlığını tanımadığını ve kendilerini de o hükümetin adamları olarak kabul etmediğini, eğer İstanbul'daki bir hükümetin nazırları olarak görüşmek istiyorlarsa kendileri ile görüşmeyeceğini bildirdi. Ondan sonra, kimlik ve yetki söz konusu olmadan görüşmek uygun bulundu. Birkaç

65 * Seyahat, bu yazıda açıklandığı gibi beş gün değil, üç gün sürdü.

66 İleri, "Anadolu Heyeti", 22 Kanun-ı Evvel 1920. Akşam, "Heyet Ankara'ya Nasıl Gitti", 24 Kanun-ı Evvel 1920. Hüseyin Kazım Bey de hatıralarında yolculuğun çok zor geçtiğini, otomobillerinin çamura saplanması üzerine Geyve'ye öküz arabası ile oradan da Bilecik'e kısmen araba ile kısmen drezine (demiryollarında işçilerin raylar üzerinde kullandığı küçük ulaşım aracı) ile Bilecik'e ulaştıklarını anlatıyor. Bkz. Hüseyin Kazım Kadri, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Hatıralarım*, Haz. İsmail Kara, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s. 285.

saat süren görüşmelerden sonra İstanbul'dan gelen kişilerin sağlam hiçbir bilgi ve görüşlerinin olmadığı anlaşılınca, Mustafa Kemal kendilerine İstanbul'a dönmelerine izin vermeyeceğini ve hep birlikte Ankara'ya gidileceğini söyledi.⁶⁷ Ahmet İzzet Paşa, Mustafa Kemal'i doğrularcasına, heyetin Anadolu'ya hazırlıksız olarak gittiğini yıllar sonra yayınlanan kitabında itiraf etti.⁶⁸

Mustafa Kemal, İzzet Paşa başkanlığındaki heyetin ülkede yapacağı zarar ve yaratacağı tehlikeyi hemen sezmişti. Anadolu, İstanbul'dan bir uzlaşma heyetinin geldiğini öğrenirse; o sıralarda örgütlenmekte olan ordunun morali bozulabilirdi. Öte yandan, İzzet Paşa başkanlığındaki heyetin ulusal akıma katılmaya geldikleri Anadolu'ya duyurulursa halkın morali yükseltilmiş olurdu.⁶⁹ Bu düşüncelerle Mustafa Kemal, ustaca bir manevrayla İstanbul'dan gelen heyeti 6 Aralık'ta Ankara'ya götürdü. Kısacası iki heyetin Bilecik'teki buluşmalarından herhangi bir sonuç çıkmadı. Deyim yerindeyse görüşmeler başlamadan bitti. Bu durum İstanbul - Anadolu uzlaşmasını sağlayabileceği düşüncesiyle ve büyük umutlarla Anadolu'ya giden İzzet Paşa ve heyeti için tam bir hayal kırıklığı oldu.

4. Heyet Ankara'da

6 Aralık günü sabah saatlerinde Ankara'da, İstanbul'dan bir heyetin geleceği haberi yayılmış, bu haberle birlikte Ankara'da bazı söylentilerde dolaşmaya başlamıştı. Bu söylentilerden birincisi heyetin Anadolu ile uzlaşmak, müzakerelerde bulunmak için geldiği diğerinin ise, heyetin İstanbul'dan bu bahane ile yola çıktığı ama asıl maksatlarının Anadolu'da kalmak düşüncesi şeklinde olduğu idi.⁷⁰ Daha önce bu konuda İstanbul ile hiçbir müzakere cereyan etmemiş olduğu için herkes gelecek yolcuları ve amaçlarını öğrenmeyi fazlasıyla merak etmişti. *"Denilebilir ki havadis bütün Ankara için nagehzuhur(ansızın) bir hadise-i sürpriz teşkil etmiştir. Hatta Heyet-i Vekile erkanı bile misafirlerin muvasalat edecekleri haberini gece yarısına yakın olarak öğrenmişlerdi. Bunun için herkes trenin muvasalatını büyük bir sabırsızlıkla bekliyordu."*⁷¹

Heyeti getiren tren öğleden sonra saat ikiye çeyrek kala istasyona yanaştı. Vakit gazetesinin İzmir'de yayınlanan İslahat gazetesine dayandırarak verdiği habere göre; heyet, Ankara İstasyonunda olağanüstü bir törenle karşılandı. Ahmet Ferit Bey, Hüseyin Kazım Bey'i defalarca kucaklarken, Hamdullah Suphi Bey de *"Hakan kokusu getirdiniz"* diye bağırdı. İstasyondaki karşılamada Ahmet İzzet ve Salih paşaların beklentilerinin üstünde bir saygı görmüşlerdi. Gazeteye göre bu durum İstanbul- Anadolu itilafının sağlanacağını bir işaretiydi.⁷²

67 Atatürk, *a.g.e.*, ss. 703-705.

68 Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım*, C.2, Atlas & Nehir İletişim, İstanbul, 1993, s. 222.

69 Sonyel, *a.g.e.*, s. 116.

70 *Hakimiyet-i Milliye*, "İstanbul Heyeti. Anadolu Davasının Yeni Dostları", 7 Kanun-ı Evvel 1920.

71 *Anadolu'da Yeni Gün*, "İstanbul'dan Gelen Misafirlerimiz", 7 Kanun-ı Evvel 1920.

72 *Vakit*, "Han Kokusu Getirdiniz", 17 Kanun-ı Evvel 1920.

Heyet üyeleri bir süre Mustafa Kemal Paşa'nın istasyondaki odasında ağırlandılar ve öğle yemeğini burada yediler. Heyet üyeleri yemekten sonra ilk olarak kısa bir şehir gezintisi yaptılar. Sonra da Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa'yı ziyaret ettiler ve ardından kendilerine tahsis edilen evlere yerleştiler.⁷³

Mustafa Kemal Paşa, heyeti zorla, kendi istekleri dışında alıkoymasına rağmen bunu kamuoyu ile paylaşmayı, onlardan ulusal hükümet işlerinde yararlanmayı düşünerek onurlarını korumak istemişti. Bu amaçla Ankara'ya gelir gelmez basına verdiği resmi tebliğde; heyetin Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile görüşmek gibi bir nedenle İstanbul'dan çıktığını; ülkenin iyiliği ve esenliği uğrunda daha verimli ve etkili olarak çalışmak üzere kendilerine katıldıklarını açıklamıştı.⁷⁴

Gerçekten de Anadolu Ajansı'nın, Mustafa Kemal Paşa'nın tebliğine uygun biçimde şu haberi geçtiği görüldü. *"Düşmanlarımızın Türklüğü ve Türkiye'yi mahvetmek için öteden beri müracaat eyledikleri vesaitten biri de memleketin münevver kısmıyla vatana alaka ve merbutiyet izhar etmiş olan zevatı tatbik ve emirlerine ram (boyun eğme) olmayanları ifna (yok etme) etmek olduğu malumdur. Öteden beri İngilizlerin ve İngilizlere alet olan tarafların takibat ve tarassudatına (gözetleme) maruz kalıp bu defaki vaziyet-i resmîyeleri icabınca daha şedit (şiddetli) takibata duçar (uğrama) olabileceklerini derk (anlama) eden İstanbul Kabinesi erkanından İzzet Paşa, Salih Paşa, Hüseyin Kazım Bey ve İstanbul münevveranından Hoca Fatin Efendi, Münir ve Cevat Beyler Büyük Millet Meclisi hükümeti ile temas etmek vesilesiyle İstanbul'dan çıkmışlar ve memleketin hayır ve selametine daha mütemenni (istekli) ve müessir (etkili) bir surette çalışmak üzere Anadolu'ya iltihak etmişlerdir.*

Müşar (işaret olunan) ve mumaileyh (adı geçen) bugün ba'dezzeval (öğleden sonra) saat iki de şehrimize muvasalat (ulaşma) eylemişlerdir."⁷⁵

Hakimiyet-i Milliye'nin de herkesin merakla beklediği heyetin niçin geldiği sorusunun yanıtını Mustafa Kemal'in tebliğine uygun bir dille ve heyet üyelerine dayandırarak (!) verdi. *"Anadolu davasını Anadolu'dakilerle birlikte düşmanlara karşı azim-i şiddetle müdafaa etmek için! Şimdiye kadar Anadolu'ya gelmek için bir fırsat bekleyen pek muhterem zevat, bu defa zuhur eden bu fırsattan istifadeye karar vermişler ve uzlaşma müzakeratı bahanesiyle yola çıkmışlardır. Heyet erkanının kaffesi İstanbul'da aylardan beri maruz kalmış buldukları tazyikatı hikâyeye ve Anadolu'nun hürriyet ve istiklal ile meşbu bulunan temiz havasını teneffüse başladıkları zamandan beri büyük bir saadet ve ferah hissettiklerini anlata anlata bitirememektedirler. Hakimiyet-i Milliye kendilerine büyük ve hararetli bir samimiyetle beyan-ı hoş amadi eyleyler."⁷⁶*

73 Anadolu'da Yeni Gün, "İstanbul'dan Gelen Misafirlerimiz", 7 Kanun-ı Evvel 1920.

74 Atatürk, a.g.e., s. 705.

75 Anadolu'da Yeni Gün, "Anadolu Ajansının Tebliği", 7 Kanun-ı Evvel 1920. Hakimiyet-i Milliye, "Anadolu'ya İltihak", 7 Kanun-ı Evvel 1920.

76 Hakimiyet-i Milliye, "İstanbul Heyeti. Anadolu Davasının Yeni Dostları", 7 Kanun-ı Evvel 1920.

Anadolu'da Yeni Gün de, hakimiyet-i Milliye'ye paralel bir değerlendirmede bulundu. "Hamiyet-i vataniyeleri cümlelerin malumu olan Ahmet İzzet ve Salih Paşalar ile arkadaşları İstanbul'da hiçbir hayır ve faideye müncer (sonuç) olmayan hayat-ı azap ve ıstıraplarını Anadolu'nun giriştiği mücahede-i milliyeye iştirak ile nihayete erdirmek kararını çoktan vermişler ve ecnebi tertip ve ibramıyla (zorlama) son teşkil olunan -güya!- heyet-i hükümette kendilerine göre vaziyetin bundan başka çıkar bir yolu olmadığını bir daha görmüşlerdi. Anadolu'ya iltihaktan ibaret olan bu kararın mevki-i fül icraya vaz'ı için ilk fırsattan istifade edilmiş idi. İşte kendileri de Anadolu'ya gelmekle ve kafile-i mücahidine iltihak eylemişlerdir. Kendilerine bütün samimiyetimizle beyan-ı hoşâmadi (hoşgeldin) eyleriz ve bu ilhak-ı vatan perverânenin bütün Anadolu'daki iştihak (şevk) ve şükran ile karşılanacağını temiz ederiz."⁷⁷

Ankara'da bunlar yaşanırken, İstanbul'da ise, Anadolu'ya giden heyetten sağlıklı haber alınmamasından kaynaklanan meraklı bir bekleyiş vardı. Daha ilk günlerden başlayarak gazetelerde rastlanan haberler hep rivayetlere dayandırılıyordu. Örneğin, Vakıf gazetesi heyetin, 3 Aralık günü Sapanca'ya vardığını ve aynı akşam Bilecik'e ulaşıp geceyi burada geçirdikten sonra, trenle Eskişehir'e hareket etmelerinin olası olduğunu, hatta alınan duyumlara göre heyetin Eskişehir'e ulaştığı, 5 Aralık akşamı ya da ertesi gün Ankara'ya varacağını ve heyetin görevini başarıyla yerine getireceğinden umutlu olduklarını yazıyordu.⁷⁸

Bosfor gazetesi de Ankara'dan gelen ilk telgrafların gayet iyi olduğunu, doğru olmayan bir şekilde Mustafa Kemal'in, İzzet Paşa heyetini karşılamak için Sivas'tan Ankara'ya geldiğini okuyucularına duyurduktan sonra şunları yazıyordu: "Zat-ı şahanenin nam-ı hümayunları şiddetle alkışlanmıştır. Bunda şayan-ı hayret hiçbir şey yoktur. Çünkü bütün zevahire rağmen Anadolu padişahından ayrılmış değildir. En kuvvetli delilde Anadolu'da bütün camilerde Cuma namazlarında hutbenin nam-ı padişahiye okunmasıdır. Mustafa Kemal'in en ziyade arzu ettiği şey devletlerle doğrudan doğruya İstanbul Hükümet-i merkezîyesi kanalıyla görüşmek istiyorlar. Netice bahs-i mükâlemin (görüşme) başlaması için Kemalcilerin birçok iddialarından ve bilhassa boşazlar hakkındaki taleplerinden vazgeçmeleri lazımdır."⁷⁹

İleri gazetesi de heyetin Pazar (5 Aralık) günü Ankara'ya ulaştığına dair hükümete bilgi geldiğini ama heyetin kimlerle görüşeceğini siyasi çevrelerce bilinmediğini, fakat heyetin Büyük Millet Meclisi'nce oluşturulacak bir heyetle görüşmelere başlanmasının beklediğini, İzzet Paşa başkanlığındaki heyetin gelişmeler hakkında İstanbul Hükümeti'ni bilgilendireceğini ve heyetin on beş gün içinde görüşmelerini tamamlayıp İstanbul'a döneceğine muhakkak gözüyle bakıldığını yazıyordu.⁸⁰

77 Anadolu'da Yeni Gün, "İstanbul'dan Gelen Misafirlerimiz", 7 Kanun-ı Evvel 1920.

78 Vakıf, "Anadolu'ya Azimet Eden Heyet", 5 Kanun-ı Evvel 1920.

79 İleri, "Ankara'da İzzet Paşa, Zat-ı Şahane ve Ankara", 9 Kanun-ı Evvel 1920.

80 İleri, "İzzet Paşa Heyeti Ankara'da", 8 Kanun-ı Evvel 1920.

Öte yandan kamuoyu gibi İzzet Paşa başkanlığındaki heyetten bir türlü sağlıklı bilgi alamayan İstanbul Hükümeti adına Dâhiliye Nazırı Vekili Mustafa Arif Bey, heyete gönderdiği bir telgrafla Ankara'ya varış haberinin beklendiğini bildirdi.⁸¹ Belirsizlik devam ederken İstanbul Hükümeti'nin, Ankara'ya ulaşan heyetten beklediği telgraf, nihayet 18 Aralık günü İstanbul'a geldi. Heyetin Ankara'ya vardığını haber veren telgraf, 8 Aralık günü çekilmiş, ancak İstanbul'a on günlük bir gecikmeyle ulaşabilmişti.⁸² Dâhiliye Nazırı Vekili Mustafa Arif Bey, İleri gazetesine yaptığı açıklamada, telgrafın gecikmeyle İstanbul'a ulaşmasını İstanbul-Ankara arasındaki haberleşme probleminden kaynaklanmasına bağlıyordu. Mustafa Arif Bey bir soru üzerine de Baba-ı Ali'ye gelen şifreli telgrafta heyetin salimen Ankara'ya ulaştığını ve Kuva-yı Milliye ile görüşmelerin başladığının haber verildiğini, fakat görüşmelerin gidişatı hakkında hiçbir bilginin mevcut olmadığını açıkladı.⁸³

Heyetten sağlıklı bilgi alınamamasından endişelenen Ahmet Tevfik Paşa, 19 Aralık'ta Ahmet İzzet Paşa'ya bir telgraf göndererek ne zaman döneceklerini sordu.⁸⁴ Bir gün sonra Akşam gazetesi Anadolu'ya giden heyetin Kuva-yı Milliye ile görüşmelerini tamamladığını ve 19 Aralık Çarşamba günü İstanbul'a dönmek üzere yola çıktığını ve heyetin cumartesi günü İstanbul'a ulaşmasının beklendiğini yazdı.⁸⁵ Heyet bir türlü dönmüyor rivayetler devam ediyordu. Bu kez de Vakit gazetesi heyetin çalışmalarını tamamlayarak 29 Aralık Çarşamba günü Ankara'dan ayrıldığını, bir haftaya kadar İnebolu üzerinden İstanbul'a ulaşacağını haber olarak verdi.⁸⁶

Bu durumda Dahiliye Nazırı Vekili ve Şuray-ı Devlet Reisi Mustafa Arif Bey bir açıklama yaparak, bir süreden beri basında heyetin geri dönüşü ile ilgili çıkan bu vb. haberleri yalanladı ve hükümetin, heyetin Ankara'dan hareketine dair hiçbir bilgi alamadığını söyledi. Mustafa Arif Bey açıklamasında şunları da söyledi. *"Buna dair olan ve gazetelerin neşriyatına ittihaz ettikleri istihbarat kamilen hususi bir mahiyettedir. Bununla beraber hükümet bütün kuvvetiyle tesis-i muhabereye çalışmaktadır. Buna rağmen çekilen telgrafların hiçbirine cevap alamamıştır. Fikrimce, heyet hakkında hususi menba'a atfen verilen haberlere pek de şayan-ı itibar olunmamalıdır. Bu hal-i vaziyet meydan da iken heyetin oradaki mesaisi hakkında kati bir şey söylemek kabil değildir."*⁸⁷

İcra Vekilleri üyeleri ve Mustafa Kemal, Heyet üyelerini ziyaret ediyorlar, kendileriyle görüşmelerde bulunuyorlardı ama İstanbul'la haberleşmelerine izin

81 Atatürk, *a.g.e.*, s. 739.

82 İleri, "Anadolu'dan Haber", 19 Kanun-ı Evvel 1920.

83 İleri, "Dahiliye Nazır Vekili İle Mülakat", 20 Kanun-ı Evvel 1920.

84 Çetin, Nurten, *Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015, s. 412.

85 Akşam, "İzzet Paşa Heyeti İstanbul'a Geliyor", 20 Kanun-ı Evvel 1920.

86 Vakit, "Anadolu Heyeti", 31 Kanun-ı Evvel 1920.

87 Vakit, "Hükümet ve Anadolu", 8 Kanun-ı Sani 1921.

vermiyorlardı.⁸⁸ Vakıf gazetesinin haberine göre Hükümet, Anadolu heyetinden haber alabilmek için Yüzbaşı Neşet Beyi bir kez daha İnebolu'ya gönderdi. İnebolu'da iki gün kalan Neşet Bey, İzzet Paşa ile telgraf başında görüştüktan sonra İstanbul'a geri döndü ve görüşme hakkında hükümeti bilgilendirdi.⁸⁹ Daha sonra İstanbul Hükümeti, heyet üyelerinin Ankara'da alıkonulduğunu öğrenince, Harbiye Nazırı Ziya Paşa'dan bilgi istedi. Mustafa Kemal Paşa ile irtibata geçen Ziya Paşa'ya Mustafa Kemal, telgrafla şu cevabı verdi; "İzzet ve Salih Paşalar, ortak amacımızın kesin gereği olarak Ankara'da kalmışlardır."⁹⁰ TBMM Hükümeti 26 Ocak 1921 de bir kararname yayımlayarak, heyet üyelerine 3 Aralık 1920 tarihinden geçerli olmak üzere maaş tahsis etti. Ayrıca Münir Bey ile Fatın Efendi'yi hariciye ve Maarif vekilliklerinde görevlendirdi.⁹¹ Buna rağmen İstanbul Heyeti üyeleri Ankara'da alıkonmaktan memnun kalmamışlardı. Sıla özlemine kapılmışlar ve bir an önce İstanbul'a geri dönmek istiyorlardı.⁹²

5. Heyetin Dönüşü

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Doğu Cephesi'nde Ermenilere, Batı Cephesi'nde Yunanlılara karşı askeri başarılar elde etmesi ve bu arada Çerkez Ethem vb. gibi çete örgütlenmelerini tasfiye etmesi, Ankara'ya gönderilen heyetin başarısız kalması üzerine ve değişen koşullar neticesinde İtilaf Devletleri'nin Türkiye politikalarını yeniden gözden geçirmelerini zorunlu hale getirdi. Bunun sonucunda 21 Şubat'ta Londra'da bir konferans düzenlenmesine ve konferansa Türk ve Yunan taraflarının davet edilmesine karar verdiler. 21 Şubat'ta Londra başlayan konferansın devam ettiği ve heyetin Ankara'daki varlığının unutulduğu bir dönemde, Ankara'ya bir türlü ısınamayan İzzet ve Salih paşalar İstanbul'daki ailelerinin yanına gitmek için izin verilmesini istediler. İstanbul'a döndüklerinde de hiçbir siyasal görev almayacaklarına da söz verdiler. İcra Vekilleri Heyeti, İstanbul heyetinin varlığının ulusal işlerde yararlı olmadığı, hatta Ankara'da bir yük, bir ağırlık olarak buldukları; üstelik kimi olumsuz akımlara da neden olduklarından İstanbul'a dönmelerinde bir sakınca görmedi. Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine İzzet ve Salih paşalardan yazılı birer belge alındıktan sonra İstanbul'a dönmelerine izin verildi.⁹³ Paşalardan bir gün önce Ankara'dan ayrılan Hüseyin Kazım Bey'den yazılı bir belge alması için Kastamonu valisi görevlendirilmişti.⁹⁴ İzzet ve Salih Paşaların ve Hüseyin Kazım Bey'in imzaladıkları belgeler, İstanbul'a varınca hükümetteki görevlerinden istifa edeceklerine dair verdikleri yazılı bir güvenceydi.⁹⁵ Aylarca Ankara'da

88 Kadri, *a.g.e.*, s. 289.

89 *Vakıf*, "Hükümet ve Anadolu", 17 Kanun-ı Sani 1921.

90 Atatürk, *a.g.e.*, s. 741.

91 Aytepe, *a.g.e.*, s. 29.

92 Atatürk, *a.g.e.*, s. 739.

93 Atatürk, *a.g.e.*, s. 805.

94 Kadri, *a.g.e.*, s. 293.

95 İnal, *a.g.e.*, s. 1999.

kalan İzzet ve Salih paşalar bir gün bile Büyük Millet Meclisi kapısından içeriye adım atmadan İstanbul'a geri dönüyorlardı.⁹⁶

Anadolu'da Yeni Gün gazetesi İstanbul heyetinin Ankara'dan ayrılacak olmasını okuyucularına şöyle duyurdu: *"Geçen Kanun-ı Evvelin altıncı günü Ankara'ya muvasalat eden heyet o günden beri kendilerine tahsis edilen konakta ikamet etmekte idi. Dün ansızın heyetin İstanbul'a avdet edeceğine dair şayia deveran etmeye başladı. Yaptığımız tahkikat neticesinde azadan Kazım ve Cevat beylerle Fatin Efendi bugün, paşalar hazeratının İnebolu tarikiyle yarın şehrimizden hareket edeceklerini öğrendik."*⁹⁷

Yazıldığı gibi heyet üyeleri 7-8 Mart günleri iki ayrı grup halinde Ankara'dan ayrıldı. Vakit gazetesinin anlatımına göre heyet, Ankara'dan Mustafa Kemal Paşa, İcra Vekilleri ve Millet Meclisi üyeleri tarafından uğurlandı. Heyeti Kastamonu'da kumandan Muhiddin Paşa karşıladı. Kastamonu üzerinden İnebolu'ya hareket eden heyetin yolculuğu yollar karlı olduğu için dokuz gün sürdü. Yollar, otomobille seyahate uygun olmadığı için yolculuk bazen at, bazen de araba ile gerçekleşti. Özellikle Ilgaz Dağları güçlükle geçildi. Samsun'a gitmekte iken, fırtına nedeniyle Martın on üçünde Sinop limanına sığınan Bahr-i Cedit vapuru, Kastamonu vali kumandanı paşadan gelen telgrafla İzzet Paşa başkanlığındaki heyeti Mart'ın on yedisinde İnebolu'dan İstanbul'a götürmek üzere görevlendirildi. İzzet Paşa Heyeti Mart'ın on yedisinde İnebolu'ya ulaşırken, Bahr-i Cedit Vapuru da aynı tarihte İnebolu'ya gelmişti. Heyet aynı gün vapura bindi. Halk İnebolu İskelesi'nde heyet lehinde tezahüratta bulunurken, heyeti İnebolu kaymakam vekili ve mahalli kumandanı Hamdi Bey ve Ankara'dan İnebolu'ya kadar heyete refakat eden zevat ve halktan birçok kişi uğurladı. Heyet vapura binince, vapurun direğine kumandanlara mahsus bayrak çekildi. Salih Paşa, vapur süvarisinin kamerasında, İzzet Paşa, Hüseyin Kazım Bey, Cevat Bey, Fatin Efendi, Yüzbaşı Naci Bey ve Salih Paşa'nın yaveri Hikmet beyler vapurun salonunda yolculuk ettiler. Vapur 18 Mart Cuma günü akşamı İstanbul'a geldi. 3 Aralık 1920 de İstanbul'dan ayrılan heyet, yaklaşık üç aydan biraz fazla bir süreden sonra İstanbul'a dönmüş oldu. Heyet bilindiği gibi İzzet Paşa'nın başkanlığı altında Bahriye Nazırı Salih Paşa, Ziraat ve Ticaret Nazırı Hüseyin Kazım, Bab-ı Ali hukuk müşaviri Münir, Bern elçisi Cevat Beyler ve Hoca Fatin Efendiden oluşuyordu. Heyetten Münir Bey Ankara temsilcileri ile birlikte Londra Konferansı'na gittiğinden gelenler arasında yoktu.⁹⁸ Heyetin dönüşünü ilk olarak 19 Martta *"İzzet Paşa Hazretleri Bu Sabah Geldiler"*⁹⁹ diye kısa bir bilgilendirme şeklinde duyuran Akşam gazetesi bir gün sonra da haberin detaylarını şöyle verdi; *"Dün öğleye doğru Selimiye'nin önünde Bahr-i Cedit vapuru görüldü. Vapurun Karadeniz'den geldiği yolcularından belli idi. Direğinde forsu*

96 Atatürk, a.g.e., s. 811.

97 Anadolu'da Yeni Gün, "İstanbul Heyeti Bugün yarın Gidecek", 7 Mart 1921.

98 Vakit, "İzzet Paşa Heyeti Evvelki Akşam Şehrimize Geldi", 20 Mart 1920.

99 Akşam, 19 Mart 1921.

görünce içerisinde bir paşa bulunduğunu anladık. Anadolu heyetinin avdet edeceği hiç hatırıma gelmedi. Acaba Anadolu'dan bir paşa mı? Yoksa bir memur-u mahsus mu geliyor? Diye merak ettik. Derhal muharrirlerimizden birini gönderdik. Gazetemiz kısmen tab olunmuş iken muharririmiz yetişerek İzzet Paşa heyetinin kamilen avdet eylediği haberini getirdi. Gazetemize hemen birkaç satır yazarak karilerimizi haberdar ettik. Muharririmiz İzzet Paşa hazretlerini, Salih Paşa hazretlerini, Hüseyin Kazım Beyi, Cevat Beyi görmüş ve cümlesinin hal-i sıhhatte bulduklarını anlamıştır. İzzet Paşa hazretlerinin bir az daha şişmanladığı ve soğuk havanın ellerini, yüzlerini epeyce yakmış olduğu görülmüyordu. Cümlesi vechen (yüz bakımından) gayet beşuş (şen) ve mütebessim (gülüm yüzü), fakat vücutça pek yorgun bir halde idiler. Vapurdan çıkar çıkmaz hepsi hanelerine gitmişlerdir.”¹⁰⁰

20 Mart günü öğleden sonra Bab-ı Ali'ye giden İzzet Paşa, Sadrazam Vekili Ali Rıza Paşa ile görüştüktan sonra Meclis-i Vükela toplantısına katıldı. Meclis-i Vükela'ya Anadolu seyahati hakkında bilgi verdikten sonra sadarete gazetecileri kabul ederek onların sorularını cevaplandırdı. Başarısız olduklarını kabul eden İzzet Paşa, bir soru üzerine; “Vazifemiz muvaffakiyetle iktiran (ulaşma) etmedi. Biz bir an evvel avdet etmek istiyorduk, fakat kabil olmadı.”

Yanıtını verdi. İzzet Paşa heyetin üstlendiği görevin ne olduğu şeklindeki bir soruyu da şöyle yanıtladı.

- “Anadolu'ya seyahatimizin esasıyesi, Anadolu'ca matlup (istenilen) olan şeriat-i sulhiye ile devletler tarafından bize tahmil (yükleme) edilmiş olan şeriat-i sulhiyeyi te'lif (uzlaştırma) edip devleti sulhe isal(ulaştırma) etmek idi. Fakat maalesef bize muayyen(belli) şerait verilmemiş idi.

Bize gösterilen husus, Sevr muahdesinin olduğu gibi kabulü idi. Fakat bu hususta mümanaat (engelleme) gösterildiği takdirde tatbikatta birçok müsaadatta (yardımlar) bulunabilmek vaad edilmiş idi. Devletler ile takarrür(kararlaştırma) etmiş olan hususatın şekli-i resmisi bunlar idi. Bazı taraflarca hususi mütalaât da (düşünceler) dermeyan edilmişti. Bizim serdettiğimiz (söylemek) teklifler oraca kabul edilmedi.”

İzzet Paşa heyetin Ankara'da uzun süre kalmasını da şu cümlelerle açıkladı;

- “Biz gayr-ı müsait bir zamanda buradan hareket etmiş bulunduk. O zaman Ankara hükümeti İzmir Cephesi'ndeki çeteleri ilgaya karar vermişti ve bunun için de bazı tedabir ittihaz etmişti. Biz oraya vasıl olmazdan evvel müdafaa-i mevcudiyet için çalışan bu çeteler, bu kadar kan döktükten sonra devleti eski haline derhal irca (eski haline döndürme) edecek olan bir sulhü beklerken buna rıza göstermemeye ve mukabil propagandalara başlamışlardı. Hükümet, çetecilerin dahildeki propagandalarını hissediyordu. Diğer taraftan Wrangle ordusu İstanbul'da bulunuyordu. Bolşevikler bizim oraya gitmemizden

100 Akşam, “Anadolu Heyeti”, 20 Mart 1921.

kendi aleyhlerine bir şey çıkacak zannettiler. Bunun için Anadolu güya kendi rızamız ile kendilerine iltihak ettiğimizi halka ilan ederek bizi orada alıkoydular. Bilahare çeteler kalktı, Avrupa ile muharebeye başlandı. Bizde geldik.”¹⁰¹

İstanbul’a döndükten sonra İzzet ve Salih Paşalar, Ankara’da vermiş oldukları söze uygun olarak görevlerinden istifa ettiler. Sadrazam Tevfik Paşa’nın Londra’da konferansta bulunması nedeniyle Sadrazam Vekili Ali Rıza Paşa, her iki paşanın istifasını kabul etmedi. Fakat bu istifa kararından sonra İzzet Paşa bir daha Dahiliye Nezaretine gitmediği gibi hükümet toplantılarına da katılmadı. Ayrıca Padişah Vahdettin ile yaptığı görüşmede heyetin görevinde başarılı olmadığını ve bu sebeple kendisinin ve Salih Paşa’nın istifa ettiklerini açıkladı.¹⁰²

Sonuç

İtilaf Devletleri, Sevr Antlaşması’nı 10 Ağustos 1920 tarihinde Damat Ferit Paşa Hükümeti’ne imzalatmayı başarmalarına rağmen, Anadolu’da gelişen milli direniş hareketinin giderek güçlenmesi ve Büyük Millet Meclisi Hükümeti’nin Sevr Antlaşması’nı tanımadığını ilan etmesi karşısında Padişah Vahdettin’e baskı uygulayarak Anadolu’ya karşı sertlik yanlısı bir politika izleyen Damat Ferit Paşa Hükümeti’nin değiştirilmesini, daha yumuşak başlı ve Anadolu’daki milliyetçilere sempati duyan Tevfik Paşa Hükümeti’nin 21 Ekim 1920 de kurulmasını sağlamışlardı. Tevfik Paşa, hükümet programında da öngörüldüğü gibi önceliğini Anadolu ile uzlaşma arayışlarına verdi. Bu amaçla İzzet Paşa başkanlığında Anadolu’ya bir heyet gönderdi.

Fakat, Mustafa Kemal, ustaca bir manevrayla İstanbul’dan Bilecik’e gelen heyeti 6 Aralık’ta Ankara’ya götürdü. Ankara’ya varınca da İstanbul’dan gelen heyetin Anadolu’daki Mücadeleye katıldığını ilan etti. Heyet yaklaşık olarak üç ay Ankara’da tutuldu. Heyetin Ankara’ya ulaştığı gün Anadolu Ajansı ve Ankara gazeteleri Mustafa Kemal’in düşünceleri doğrultusunda yayınlar yaptı. İstanbul gazeteleri de telgraf ve demiryolu hatlarının kesik olmasından dolayı, Ankara’da olup bitenleri doğrudan takip edememelerine rağmen söylentilere dayanan, gerçekleri yansıtmayan haberler yaptı. Bu durumda İstanbul’daki hükümet yetkililerinin birkaç kez açıklama yapmak zorunda kaldığı görüldü. Buna rağmen, İstanbul gazetelerinin aslı ve esası olmayan haberler yaparak, bilgi kirliliği yarattıkları, kamuoyunu yanlış bilgilendirdikleri görüldü.

İzzet Paşa başkanlığındaki İstanbul Heyeti daha Ankara’ya gelmeden önce Doğu Cephesi’nde Kazım Karabekir komutasındaki ordu birlikleri Ermenilere karşı kesin bir zafer elde etmişti. Heyet’in Ankara’da tutularak başarısız kılındığı dönemde ise, Batı Cephesi’nde Albay İsmet Bey (İnönü)

101 *Vakit*, “İzzet Paşa Hazretleriyle Mülakat”, 21 Mart 1921.

102 *Ayışığı*, a.g.e., s. 238.

komutasındaki birliklerce hem Çerkez Ethem kuvvetleri tasfiye edildi hem de Yunan birlikleri İnönü de yenilgiye uğratıldı. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerçeğini ilk kabul eden ülkelerden biri olan Sovyet Rusya ile diplomatik ilişkiler yoğunlaştı.

Mustafa Kemal liderliğinde ustaca yürütülerek elde edilen bu askeri ve siyasi başarılar, Padişah Vahdettin'e Anadolu'ya bir heyet gönderilmesini tavsiye ederek Anadolu'daki milli direnişi kırabilmeyi ve böylece Sevr Antlaşması'nı kabul ettirebilmeyi umut eden İtilaf Devletleri'nin beklentilerini boşa çıkarttı. Anadolu'daki milliyetçilerin moral motivasyonunu artırdı, İtilaf Devletleri'ne ve İstanbul Hükümeti'ne karşı psikolojik üstünlük elde etmelerini sağladı. Bunun üzerine İtilaf Devletleri yeni bir manevra ile hem İstanbul hem de Ankara hükümetlerini Londra'da Konferansı'na davet ettiler. Amaçları Sevr Antlaşması'nı bazı küçük değişikliklerle Türklere kabul ettirebilmektir. 21 Şubat'ta başlayan konferans daha bitmemişken, hiç kimsenin beklemediği bir anda İzzet Paşa başkanlığındaki heyetin Ankara'dan ayrılmasına izin verildi. Heyet, sessiz sedasız Ankara'dan ayrıldı, İstanbul'a geri döndü ve İzzet Paşa, Anadolu'ya yapılan seyahatin başarısızlığa uğradığını açıkça itiraf etti.

KAYNAKÇA

I. Süreli Yayınlar

Akşam,
Alemdar,
Anadolu'da Yeni Gün,
Hakimiyet-i Milliye,
İleri,
Peyam-ı Sabah,
Vakit

II. Kitaplar

- Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım*, C.2, Atlas & Nehir İletişim, İstanbul, 1993.
- ATATÜRK, Gazi Mustafa Kemal *Nutuk*, II.C, (1920-1927), TTK Basımevi, Ankara 1984.
- AYIŞIĞI, Metin, *Mareşal Ahmet İzzet Paşa (Askeri ve Siyasi Hayatı)*, TTK Basımevi Ankara, 1997.
- ŞİMŞİR, Bilal N., *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)*, C.2, Nisan-Aralık 1920, TTK Basım Evi Ankara, 2000.
- ÇETİN, Nurten, *Son Sadrazam Ahmet Tevfik Paşa*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015.
- KADRI, Hüseyin Kazım, *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Hatıralarım*, Haz. İsmail Kara, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Sadr-ı Azamlar*, İstanbul, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982.
- ÖZTOPRAK, İzzet, *Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını (Mayıs 1919-Temmuz 1921)* Türkiye İş Bankası Kültür yayınları Ankara 1981.
- TANSEL, Selahattin, *Mondros'tan Mudanya'ya III.C*, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1978.
- SONYEL, Salahi R., *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış politika II*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1986.

III. Makaleler

AYTEPE, Oğuz, "Millî Mücadele'de Bilecik Görüşmesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 33-34, Mayıs-Kasım 2004, ss., 25-30.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Hukuki Statüsü ve İhtilalci Karakteri", *Bellekten*, XXIV/96 (1960) ss., 637-663.

YAMAN, Ahmet Emin, "İstanbul'un Ankara'ya Yaklaşma Deneyimi: Bilecik Görüşmesi", *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,1994 ss., 2755-2771.